

Nieuwkomers in het mbo:

Meer tijd op examens en pas opdrachten en beoordelingen voor ze aan

Ook in het middelbaar beroepsonderwijs (mbo) stromen NT2-studenten in. Een mbo doet er volgens de auteurs goed aan maatregelen te treffen als het gaat om de inhoud, opdrachten en examens. Bij de beoordeling van mondeling en schriftelijk taalgebruik is het volgens hen doorslaggevend dat het communicatieve doel is bereikt en de boodschap begrijpelijk en adequaat is overgebracht. Dat kan als er de mogelijkheid is om typische kenmerken van tweedetaalverwerving – taalverzorging en uitspraak – te compenseren met een goede prestatie op andere beoordelingsaspecten, zoals leesbaarheid, samenhang en afstemming op de spreker. En voor studenten die minder dan zes jaar in Nederland wonen, extra examentijd regelen. Ze hebben er recht op!

Tekst: Tiba Bolle en Myrthe Wildeboer

Een student die een tweede taal aan het leren is, kan communicatief taalvaardig genoeg zijn om zijn boodschap over te brengen maar daarbij nog wel specifieke fouten maken. Denk hierbij aan grammaticale fouten, lidwoordfouten en uitspraakfouten. Het aantal woorden dat een NT2-student begrijpt, is over het algemeen veel kleiner dan die van Nederlandstalige studenten. Daarnaast is het voor de NT2-student bij bepaalde typisch Nederlandse onderwerpen, zoals de Elfstedentocht, of afvalscheiding, soms best lastig om de relevante voorkennis te activeren. Het kost de NT2-student meer tijd om wat hij hoort of leest te ontcijferen, vertalen, interpreteren en een antwoord te formuleren. Hij heeft daarom meer tijd en informatie nodig over de context om een tekst te begrijpen, vragen te beantwoorden of zelf tekst te produceren (Bossers et al, 2015). Ook gebruiken anderstaligen soms de verkeerde strategieën. Ze proberen in een leestoets elk woord in een zin te begrijpen (intensief lezen), in plaats van dat zij oriënterend of zoekend lezen. Iets wat zij in hun eigen taal wel zouden doen om het goede antwoord te vinden.

VERSCHILLEN MET NEDERLANDSTALIGEN

Het grote verschil tussen moedertaalsprekers en NT2-studenten is dat moedertaalsprekers het Nederlands impliciet hebben geleerd. De kwaliteit en kwantiteit van het taalaanbod is bepalend voor de taalverwerving van kinderen (Scheele 2010). Moedertaalsprekers hebben van jongs af aan meer en beter taalaanbod gekregen en zijn daardoor veel verder in de ontwikkeling van het Nederlands dan NT2-studenten. Nederlandstalige studenten herkennen foutief taalgebruik simpelweg omdat het niet correct 'klinkt' (Schaeffer, 2015). Ze maken om dezelfde reden minder vaak een lidwoordfout, gebruiken enkelvoud en meervoud correct en zetten woorden automatisch in de goede volgorde in een zin. Spelling van het Nederlands is hen jarenlang expliciet onderwezen en ook de grammaticale regels hebben moedertaalsprekers al geleerd op de basisschool. Deze achterstand halen de meeste NT2-studenten niet snel of gemakkelijk in.

SUCCEFACTOREN

De volgorde waarin mensen met uiteenlopende taalachtergronden de kenmerken van een tweede taal leren, komt

Mogelijke belemmeringen voor anderstalige studenten in het mbo

- Meer interpreter- en formuleertijd nodig
- Onbekend met Nederlandse context, gewoonten en terminologie
- Minder gevarieerde woordenschat in het Nederlands
- Onbekend met Nederlandse spreekwoorden en gezegden
- Moeite met herkenning en uitspraak van Nederlandse klanken
- De Nederlandse grammatica en spelling is nog in ontwikkeling
- Incorrect gebruik van lidwoorden en bijvoeglijke naamwoorden.

grotendeels overeen en wordt beschreven in het Raamwerk NT2 (Dalderop et al 2002). Ook de fouten die ze in de tweede taal maken vertonen opmerkelijke overeenkomsten. Het tempo of het succes van de NT2-verwerving verschilt echter sterk per individu. Dit verschil wordt veroorzaakt door de mate van taalcontact, verblijfsduur, opleidingsachtergrond, geletterdheid, eerstetaalachtergrond en motivatie (Bossers et al, 2015). De verschillen worden het meest duidelijk bij mondeling taalgebruik.

UITSpraak

Uitspraak is het visitekaartje van de student en verstaanbaarheid is noodzakelijk voor het kunnen voeren van een gesprek. Uitspraak, klank, zinsmelodie en intonatie zijn specifiek verbonden aan een bepaalde taal en ze worden van kinds af automatisch verworven. Klanken die ook al vanuit de eigen taal bekend zijn vormen geen probleem. Sommige klanken zijn voor een anderstalige helemaal nieuw en technisch moeilijk te leren. Denk aan de 'ch' voor Engelstaligen en de 'r' voor Aziaten. De discrepantie tussen spelling en uitspraak van het Nederlands maakt het niet makkelijker, zoals de 'b' aan het eind van een woord uitgesproken wordt als een 'p'. Hoe snel de NT2-student de Nederlandse klanken leert beheersen en welk resultaat bereikt wordt, hangt onder andere af van de mate waarin het Nederlands afwijkt van zijn moedertaal. Een goede uitspraak vraagt om veel luisteren, nazeggen en dagelijks oefenen. Het is dus van belang dat je als remedial teacher let op je eigen taalgebruik. Daarnaast is het noodzaak dat de remedial teacher duidelijk articuleert, accentueert en veel herhaalt.

CONTEXT

Hoe meer iemand weet van de inhoud van een tekst, hoe meer hij zich kan richten op de taalvorm. Praktijkvoorbeelden en beeldmateriaal helpen context aan te brengen. Contextualiseren van taalaanbod, het activeren of aanbrengen van voorkennis, brengt een anderstalige tot beter begrip van de inhoud. Hij heeft dan meer tijd om zich te concentreren op het taalgebruik zelf (grammatica, spelling, uitspraak). Indien in de opleiding een bepaalde tekst of een bepaald thema wordt behandeld, kan het dan ook zinvol zijn de tekst of een woordenlijst van tevoren aan anderstalige studenten mee te geven. Zij hebben dan extra tijd om woorden op te zoeken of de tekst al een keer te lezen. Met een verlengde instructie en een opdracht op papier krijgen anderstaligen op deze manier ook tijdens de les de benodigde extra tijd en ondersteuning.

DIDACTIEK

De NT2-student volgt idealiter naast de reguliere lessen Nederlands nog extra ondersteuningslessen om zijn taal-leerproces te versnellen en individuele achterstanden weg te werken. Anderstalige studenten in het mbo, en ook taalzwakke Nederlandstalige studenten, zijn voor hun taalontwikke-

ling gebaat bij begrijpelijke input. Docenten kunnen tijdens de lessen op eenvoudige wijze bijdragen aan de taalontwikkeling en het schoolsucces van de NT2-studenten (Elbers, E 2012). Het begint met goed inzetten van instructies of nieuwe woorden op te laten schrijven (Echevarria et al, 2008). Met visuele middelen zoals schema's, tekeningen, afbeeldingen, foto's, filmpjes is op een eenvoudige wijze de voorkennis te activeren (Verhallen en Verhallen, 1995). En herhaling heeft een positieve invloed op taalvererving (Bossers et al, 2015). Daarom is herhaling en een rijk taalaanbod met voorbeelden van juist taalgebruik essentieel. En de noodzakelijke interactie met moedertaalsprekers van het Nederlands wordt bevorderd door het stimuleren van samenwerkend leren (Hajer en Meestringa, 2009).

GELIJKE KANSEN BIJ DE EXAMENS

Om NT2-studenten gelijke kansen te bieden hun taalniveau te laten zien op examens kan een instelling maatregelen treffen (Bolle, 2016). Dit begint bij de keuze van de examenopdrachten, waarvoor voorkennis en ervaring verondersteld wordt die anderstaligen wellicht niet bezitten. Als de kandidaat kan kiezen uit verschillende onderwerpen is de kans groter dat er een bekende context bij zit. Beter nog is aan te

sluiten bij onderwerpen die in het onderwijs aan de orde zijn geweest, bijvoorbeeld door gebruik te maken van taalpresentaties uit de beroepscontext en de stageplek. Examens met visuele informatie bij de examenopdrachten zijn een pre. Bij instellingsexamens zijn scholen vrij om de examens in te richten en bijvoorbeeld mondelinge instructie bij een geschreven examenopdracht te bieden aan NT2-studenten.

De student die niet het Nederlands als moedertaal heeft en minder dan zes jaar Nederlandstalig onderwijs heeft gevolgd voorafgaand aan het examen, heeft bij het centraal examen Nederlands en centraal examen rekenen recht op maximaal een half uur tijdverlenging. Het is elke student toegestaan om bij het centraal examen Nederlands en centraal examen rekenen gebruik te maken van een woordenboek. Door het verlengen van de examentijd bied je ook deze groep studenten de benodigde tijd om casussen te lezen, voorkennis te activeren en bronnen te raadplegen. Mbo-scholen bepalen zelf hoe zij spreken, schrijven en gesprekken voeren examineren en onder welke afnamecondities voor welke doelgroep. Ze hebben de mogelijkheid om het examen in meerdere korte delen op te splitsen zodat vermoeidheid bij NT2-deelnemers wordt voorkomen.

Verschillen tussen Nederlandstalige en anderstalige studenten

Vraag	Antwoorden Nederlandstalige student	Antwoorden NT2-student 1	Antwoorden NT2-student 2
Wat moet je zelf doen?	op tijd komen elke dag aanwezig zijn goed opletten enz.	Ik moet op tijd komen en als ik niet snap, probeer maar eerst zelf oplossing. En als ik echt niet snap, dan ga ik aan de docent vragen.	Ik moet zorgen dat ik op tijd kom op school, ik moet mij boeken bij me hebben en zorgen dat ik in de goede lokaal zit natuurlijk.
Wat verwacht je van de docenten?	Als ik iets niet weet dat ik gewoon naar me docenten moet gaan en dat ze me daar mee helpen	Als ik dit woord niet snap, kunt de docent om me te helpen.	Dat ze me helpen bij ding die ik niet snapt, goede uitleg geven en me de opdrachten leren.
Wat verwacht je van de mentor?	Een mentor zie ik als een soort vertrouwingspersoon en als ik ergens mee zit dat ik gewoon naar me mentor moet gaan en zeggen wat me dwars zit bijvoorbeeld problemen thuis of dat er iets dwars zit	Als ik probleem heb, kan ik aan de docent uitleggen wat ik probleem. Dan gaat de mentor een mening aan mij geven wat ik moet doen.	Ik verwacht dat ik over mijn problemen kan praten met me mentor en dat zij of hij een goede luisterend oor kan zijn, mij advies kan geven of zelfs erbij helpen als het kan.
Wat verwacht je van de medeleerlingen?	Ik hoop dat me medeleerlingen me ook helpen als ik iets niet begrijp en dat we het gezellig gaan hebben. misschien heb ik wel weer nieuwe vrienden er bij aan het eind van het schooljaar	Samen werken Samen oplossing Samen helpen	Dat ze me een beetje helpen als het kan, en dat ze respect tonen.
Wat verwacht je van je stage?	Daar gaan we leren hoe we in de keuken moeten werken en in de bediening en ook hoe je met mensen om moet gaan	Als ik stage loop dat heb ik ervaring voor en krijg ik diploma dus. Ook goed voor goede baan zoeken. Als ik diploma heb.	Dat ze me de vak leren die ik moet leren, en dat ze me helpen als ik iets niet weet.

Bron: Schrijfproducten van 1e-jaars studenten uit de opleiding Horeca niveau 3

Doen

- Maak gebruik van voorbeelden
- Vraag naar situaties die anderstaligen kennen
- Zorg voor begrijpelijk en relevant taalaanbod
- Bied veel context en gebruik praktijkvoorbeelden
- Spreek langzaam en duidelijk
- Schrijf kernwoorden op het (digi)bord
- Geef voldoende tijd om taal te verwerken of te produceren
- Stel actief controlevragen
- Geef vooraf woorden en teksten die je gaat behandelen.

Vermijden

- Produceer geen 'kindertaal' met korte incorrecte zinnen
- Gebruik niet te veel figuurlijk taalgebruik
- Geef niet meerdere betekenissen maar een relevante betekenis van een woord
- Stel niet alleen ja/nee vragen, maar stel open vragen om zo meer taalgebruik uit te lokken
- Verbeter niet te vaak en niet te veel tegelijk
- Corrigeer niet alles expliciet, maar paraphraseer foutief taalgebruik op juiste wijze.

Tips voor de organisatie van de les

- Creëer een veilige (leer-)omgeving waarin anderstaligen met Nederlandstaligen samenwerken
- Geef aan waar de les over zal gaan zodat de anderstaligen zich kunnen voorbereiden
- Bied verlengde instructie en zet alle opdrachten ook op papier ter ondersteuning
- Film de les zodat anderstaligen het later nog een keer terug kunnen kijken
- Werk samen met de docent Nederlands, zodat de anderstaligen extra ondersteuning krijgt.

DE BOODSCHAP VOOROP

De student met onvoldoende beheersing van de Nederlandse taal kan ervoor kiezen om een woordenboek *Nederlands als tweede taal* te gebruiken of een woordenboek dat Nederlandse woorden omzet naar de thuistaal. Een digitaal woordenboek is niet toegestaan. (Examen- en kwalificatiebesluit beroepsopleidingen, artikel 12a). Een (beeld)woordenboek of een tweetalig woordenboek is hierbij handig, mits de student hier efficiënt mee kan omgaan. Dit kun je als remedial teacher met hem of haar oefenen.

Wanneer de mondelinge taalvaardigheid van NT2-studenten in kleine groepen geëxamineerd wordt en de mbo-school daarbij zorgvuldig is in de groepssamenstelling, komen zij voldoende aan het woord en krijgen zij de ruimte en tijd zich te bewijzen. Bij de beoordeling van mondeling en schriftelijk taalgebruik is het ons inziens doorslaggevend dat het communicatieve doel is bereikt en de boodschap begrijpelijk en adequaat is overgebracht. Dat kan als er de mogelijkheid is om typische kenmerken van tweedetaalverwerving - taalverzorging en uitspraak - te compenseren met een goede prestatie op andere beoordelingsaspecten, zoals leesbaarheid, samenhang en afstemming op de spreker. Voorwaarde is uiteraard dat de beoordelaar bekend is met de kenmerken van het taalgebruik van de tweedetaallearder. Daar kan de remedial teacher van tevoren het gesprek over aangaan met de docent.

TAALBEWUST BEROEPSONDERWIJS

Samengevat zijn de kwaliteit en kwantiteit van het taalaanbod, de ruimte die de NT2-student krijgt om te oefenen en de kwaliteit van de feedback bepalend voor taalontwikkeling. Het mbo moet daarom zorgen voor rijk taalaanbod in praktijkgerichte context voor de NT2-student. Maar ook voldoende tijd om taal en tekst te interpreteren, zorgvuldig te kunnen formuleren en de NT2-student moet ook heel veel oefenen en herhalen. Daarbij is het leren van woorden en hun betekenissen cruciaal. Dit zijn belangrijke aandachtspunten in zowel de taalles, de beroepsvakles als in aparte NT2-lessen en bijlessen. Daarnaast doet een mbo-instelling er goed aan maatregelen te treffen als het gaat om de inhoud, opdrachten en afname van de examens. Op deze manier krijgen anderstaligen een gelijke kans om het vereiste niveau te laten zien. NT2-studenten opleiden naar een mbo-diploma is ons inziens goed mogelijk, maar vraagt wel om extra aandacht, tijd en taalbewuste docenten. En een betrokken remedial teacher, daar waar mogelijk.

De literatuurlijst bij dit artikel is te vinden op www.lbrt.nl

Correspondentieadres: Tiba.Bolle@itta.uva.nl

Tiba Bolle is senior adviseur bij het ITTA, programmaleider van de Mbo Taalacademie en lid van de commissie Staatsexamens NT2 van het CvTE. Zij houdt zich onder andere bezig met taalbewust beroepsonderwijs, taaldidactiek Nederlands en NT2 en toetsing en beoordeling van taalvaardigheid.

Myrthe Wildeboer is junior adviseur bij het ITTA. Zij houdt zich bezig met het Nederlands in het mbo, de beoordeling van de taalvaardigheid volgens het Referentiekader Taal en Rekenen en NT2-didactiek.